

ÎNNOIRI CULTURALE ÎN EPOCA UNIRII PRINCIPATELOR (1859—1866)

MARIA VOICU

Eveniment de importanță națională și europeană, dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei și al Țării Românești, la 24 ianuarie 1859, a marcat un moment crucial în evoluția poporului român, constituind o primă etapă a procesului de formare a națiunii române moderne, proces ce avea să se încheie victorios la 1 decembrie 1918 prin unirea Transilvaniei cu România.

Unirea Principatelor n-a însemnat doar triumful unei idei politice ci, avînd rădăcini adînci în însăși evoluția de secole a poporului român, a determinat dezvoltarea burghezo-democratică a României pe toate planurile, înlesnind avîntul economiei, științei și culturii.

Înfăptuirea unității naționale n-a însemnat doar înlăturarea vremelnicului hotar între fragmentele aceleiași națiuni, hotar impus de vicisitudinile istoriei, ci, a reprezentat de fapt, nașterea unui stat nou, cu instituții corespunzătoare statului modern. A fost, totodată, începutul doar al aceluiași proces istoric al cărui final avea să fie unirea deplină și reală, avea menirea să traducă în realitate aspirațiile minunate și cuceritoare generații revoluționare de la 1848. Și însuși discursul solemn cu care Mihail Kogălniceanu întîmpina la 5 ianuarie 1859, pe Alexandru Ioan Cuza, ales domn al Moldovei, dezvăluia noul spirit al epocii exprimat cu claritate și fermitate în expresia „La legi noi, om nou...”.

Alexandru Ioan Cuza, domnitorul ales prin voința liberă a întregii națiuni române, la 5 și 24 ianuarie 1859, simboliza însuși principiul Unirii din care-și făcuse o adevărată profesie de ocredință ;

„Unirea — mărturisea Cuza — este credința mea politică la care au căutat a ajunge strămoșii noștri și la care sper că vom ajunge. Eu sînt dator, spunea Cuza, să fac Unirea către nația care m-a ales și către istoria față de care trebuie să am o responsabilitate“.

Înconjurîndu-se de foștii luptători de la 1848, de personalitățile marcante ale luptei pentru unire, Alexandru Ioan Cuza, el însuși exponent al tendințelor de înnoire și progres avea să pășească la îndeplinirea programului de modernizare a societății românești, preluînd totodată, tradițiile progresiste ale înaintașilor.

Domnitorul care și-a pus în mod hotărâtor sigiliul pe Unirea Principatelor Române, secularizarea averilor mănăstirești, noua lege electorală, desființarea clăcii și împroprietărirea țăranilor, organizarea justiției, armatei, administrației, nu a putut privi cu lipsă de interes necesitățile de ordin cultural ale epocii sale deoarece în toate marile probleme vedea și simțea la fel cu spiritele luminate ale poporului său. Alexandru Ioan Cuza a înțeles exact ceea ce se aștepta de la el și prin întreaga sa activitate a dorit să dea glas năzuințelor generației sale care-și făcuse o datorie de onoare din ridicarea materială și spirituală a națiunii române.

Constituirea statului național român avînd adînci implicații pe toate planurile, a făcut ca societatea românească de după 1859 să fie confruntată cu noi și variate probleme pentru a căror rezolvare se impunea nu numai ridicarea nivelului cultural ci mai mult chiar răspîndirea culturii în pături mai largi ale poporului.

Un exemplu măreț, în această privință îl oferiseră revoluționarii de la 1848 prin faptul că mulți dintre ei au fost intelectuali cu merite deosebite pe tărîm cultural și care au jucat un rol de seamă în pregătirea climatului favorabil transformării în sens modern a societății românești de la mijlocul veacului trecut.

În cadrul vastului program de modernizare a României de după 1859 o preocupare constantă a constituit-o dezvoltarea pe baze noi, ascendentă a culturii naționale cu atît mai mult cu cît în concepția celor care au luptat pentru înfăptuirea Unirii, pentru dezvoltarea pe baze moderne a statului național român, acest capitol nu putea fi exclus din rîndul necesităților de prim rang ale unei societăți moderne, în ascensiune.

Astfel ne explicăm de ce printre apropiații colaboratori ai domnitorului Al. I. Cuza întîlnim spirite luminate, intelectuali de frunte ai epocii precum Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Al. Odobescu, Al. Papiu-Ilarian care prin însăși formația lor intelectuală cît și prin măsurile ce vor lua va determina consolidarea pe plan cultural a remarcabilelor înfăptuiri social-economice și politice.

Domeniul căruia i se va acorda după Unire o importanță deosebită a fost învățămîntul, unul din principalele instrumente de propagare a culturii avînd menirea să contribuie la propășirea materială și spirituală a societății, domeniu asupra căruia acțiunea statului era nemijlocită, iar tradițiile progresiste nu lipseau.

Era reluată într-un consens mai larg și pe un plan superior ideea conform căreia „bunăcreșterea este cea dintîi trebuință a unui neam“ și pentru realizarea acestui deziderat se impunea asigurarea condițiilor pentru un acces cît mai larg la bunurile culturale ale epocii, ridicarea învățămîntului la un nivel apropiat celui din țările înaintate ale vremii. Și dacă Petiția-Proclamație din Moldova, reclama la 1848 „reforma școalelor pe o temelie largă și națională“ spre răspîndirea luminărilor în tot poporul¹, Proclamația de la Islaz milita cît se poate de categoric pen-

1 Anul 1848 în Principatele Române, vol. I, p. 178.

tru „instrucție egală și întreagă pentru tot românul de amîndouă sexele”², căci, se motiva mai departe „fieștecare oraș, tîrg și sat, trebuie să aibă școala sa, ca fieștecare român să poată primi instrucția la care îl cheamă facultățile sale”. În acest chip, reprezentanții de seamă ai culturii românești din acea perioadă pregăteau poporul în vederea unității naționale, construiau în domeniul cultural o Dacie unitară care să o pregătească pe cea politică.

Fondînd la 1840 revista „Dacia literară”, Mihail Kogălniceanu preciza că urmărește o colaborare a scriitorilor din toate provinciile românești pentru a realiza „o limbă și o literatură comună” care să pregătească unirea între deosebitele ramuri ale familiei române. Mai tîrziu, la 1843, inaugurînd celebrul curs de istorie națională la Academia Mihăileană din Iași, preciza că privește drept patria sa „toată acea întindere de loc unde se vorbește românește...”.

Astfel, limba națională reintra treptat în toate drepturile ei legitime odată cu organizarea după 1800 a învățămîntului în limba română, pe baze identice, naționale atît în Moldova cît și în Țara Românească, și în același timp cu înființarea primelor școli și institute superioare de cultură așa cum au fost la Iași Academia Mihăileană și Societatea de medici și naturaliști (1834).

Învățămîntul realizase o serie de progrese remarcabile pînă la 1859 dar care totuși nu puteau satisface necesitățile tot mai sporite ale unei societăți în plin proces de afirmare națională. Astfel că, după Unire, se impun atenției noi măsuri privind modernizarea acestui sector de activitate, alături de școlile existente iau ființă altele noi, se acordă o atenție sporită educării fetelor, deoarece, justifică V. A. Urechia „educațiunea sexului femeesc este o întie datorie în regenerarea poporului, fiindcă ele sînt menite a face din fiecă familie cîte o școală”. S-au făcut eforturi pentru a asigura manuale școlare adecvate procesului instructiv-educativ și s-au întreprins măsuri pentru pregătirea corespunzătoare a cadrelor didactice.

Analizînd temeinic vechiul sistem de învățămînt, mesajul domnesc din 6 decembrie 1859, adevărat jalon al politicii școlare de după Unire argumenta că România are alte nevoi ce-i sînt speciale și la care a sosit timpul ca să ne gîndim³, ceea ce va determina necesitatea dezvoltării învățămîntului primar în strînsă legătură cu cel secundar, considerat ca o treaptă hotărîtoare pentru studiile superioare. Trebuiau reorganizate, de asemenea pe baze noi, facultățile deja existente. În toamna anului 1860, ca o încununare a eforturilor în domeniul învățămîntului, își deschidea porțile la Iași, în vechea capitală a Moldovei, prima universitate din țară. Interesantă ni se pare în legătură cu deschiderea festivă a Universității din Iași o notă din Condicta de prezență a Academiei Mihăilene,

2 Idem, p. 496.

3 Monitorul Oficial al Moldovei, II (1859), nr. 55, p. 103.

la data de 26 octombrie 1860 : „Nu se țin cursuri, fiindcă e deschiderea Universității Române din capitala Principatelor Unite, Iassi, în ziua de 26 octombrie 1860 sub auspiciile principelui Cuza“. Numai la Iași au luat ființă apoi, alte prestigioase instituții de cultură, Pinacoteca și Conservatorul și se făceau eforturi pentru construcția unui nou imobil propriu, adecvat în care să funcționeze Teatrul Național.

Un capitol însemnat îl înscriseră introducerea alfabetului cu caractere latine, pentru care se făcuseră numeroase demersuri spre mijlocul secolului trecut. Partizan hotărât al scrierii cu alfabet latin, Al. I. Cuza, ale cărui rezoluții încă de la începutul domniei erau scrise cu alfabet latin), hotăra prin Monitorul Oficial din 1860 introducerea în mod obligatoriu a alfabetului latin în întreaga viață de stat, ca urmare, atât în școală cât și în diferite ramuri ale administrației se generalizează această tendință.

Incununare a activității desfășurate pe linia modernizării învățămîntului, o constituie Legea din 1864, prin care se stabilea un învățămînt elementar obligatoriu și gratuit pentru băieți și fete, extensiunea învățămîntului secundar prin înființarea de „gimnasii“ în orașele de seamă ale țării, instituind cele două universități la Iași (1860) și București (1864) precum și crearea unor școli speciale.

Un egal interes a dovedit Alexandru Ioan Cuza față de literatura progresistă a epocii ce-și pusese condeiful în slujba consolidării Unirii, prețuind în mod deosebit pe unii dintre ei nu numai pentru valoroasele opere literare ci și pentru aportul adus pe plan politic și social la modernizarea societății românești.

Vizibile progrese au înregistrat în acei ani, unele ramuri ale științei precum arheologia. Se impune atenției colaborarea dintre misiunea arheologică franceză de sub patronajul lui Napoleon al III-lea condusă de profesorul Gustave Boissière și arheologul român Cezar Bolliac cu prilejul săpăturilor arheologice de la Sucidava-Celei precum și cele efectuate la piciorul podului lui Traian de la Drobeta-Turnu Severin. O altă concretizare a interesului față de studiul istoriei patriei o constituie înființarea Muzeului de Antichități din București (1865), instituție care va prelua și patronajul viitoarelor săpături arheologice din România. Este perioada când se acordă o atenție deosebită organizării cercetărilor istorice, se iau măsuri pentru publicarea manuscriselor lui Nicolae Bălcescu și mai mult, se intenționează însă fără rezultate, aducerea în țară a rămășițelor sale pămîntești. Adunarea Legislativă a Țării Românești lansează valoroasa inițiativă privind constituirea unei comisii care să redacteze o istorie a patriei întrucît „în mijlocul preocupărilor noastre politice și de reforme sociale, — se menționa în actul de constituire al numitei comisii — nu trebuie să se uite știința și mai ales istoria“. Această inițiativă se înscriseră pe linia celor ce au pregătit crearea Academiei Române, cel mai înalt for științific și cultural al țării, în 1867, își propunea ca prim țel al activității sale, unificarea limbii literare.

Astfel înțelegea Alexandru Ioan Cuza, că trebuiau transformate în realitate aspirațiile generației sale, și, cu toate greutățile ce au trebuit a fi pdeășite pentru propășirea culturii, eforturile depuse s-au făcut simțite aproape în toate direcțiile culturale.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, identificîndu-se cu interesele vitale ale națiunii sale, a dovedit un înalt și luminat patriotism remarcîndu-se prin priceperea și curajul cu care a știut să îndrepte națiunea pe căile progresului. Acestea sînt și motivele pentru care mărturisea cu emoție și durere Mihail Kogălniceanu, la moartea marelui domnitor că atît „cît va avea țara aceasta o istorie, cea mai frumoasă pagină va fi aceea a lui Alexandru Ioan I.“